

יום א' כ"ח שבט תשע"ו

קיט באר הגולה

הלכות תפלה

פט הלכות תפלה וזמנה, ובו ח' סעיפים :

א *זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל (א) עם הנץ (ב) החמה, כדכתיב 'ויראוך עם שמש'. *בזמן התפלה משעלה (ג) (ב) עמוד השחר והאיר (ג) פני המזרח (ד) *נצא. *ונמשך זמנה עד סוף ארבע שעות שהוא שלישי (א) [ג] (ה) היום. *ואם טעה (ו) או עבר והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות, אף-על-פי שאין לו

א פרטות כ"ו

ב תרא"ש שם ג שם

כפשוטו ונרבי ונודה

ד שם כמשנה

שערי תשובה

[א] היום. עכ"ט. ועין לעיל סי' א בשם השב"י זכ"ל ושלפי צבור שהתשובה של שעות ומניית הוא לפי ענין חצות היום שהחמה עומדת באמצע הדין ואחר י"ב שעות הוא חצות הלילה, ולפי"ו היה מקום לומר דאחר חשבון (י"ב) [י"ח] שעות מתקני היום הוא חצות היום אף לענין ק"ש ותפלה, אך באמת אינו כן ולענין זמן

היום. דלא כמ"א ודלא כמנחת כהן ע"ש שהביא כמה ראיות לךר"ן: (א) היום. ודע דהיום משערין שעות אלו לפי ענין היום והם נקראים שעות ומניית. אע"י דכתיבתי בס"א סי' ק ודע דהיום חצות הלילה חשבוני הלילה ליום שעות, שאני הכא דלגבי הקב"ה לילה פיוס יאיר, עמ"א סי' רלג ס"ק ד ועין סי' קכד ס"ב

באר הלכה

* ואם התפלל משעלה עמוד השחר וכו'. עמוד השחר נקרא מר שמתחיל האור להתנועע בפאת המזרח קדם הנץ החמה כשעור שעה וחמש שעה (רמב"ם פ"א דברכות), ולא כמו שטועין איזה אנשים שעמוד השחר הוא כוכבא דצפרא, והוא זמן הבה קדם, וכדאיתא בירושלמי פרק א דברכות. ומשמע מדברי המחבר, דקדם שהאיר המזרח אף שעלה עמוד השחר לא יצא אף בדיעבד, וכן משמע בדברי רבנו ירמיה, ודעת המגן אברהם ודברי ח"ד, דמשעלה עמוד השחר יצא בדיעבד, דיום הוא. ובפריימגרים מקפץ בזה, אף בדעבד הרין משמע דסבירא לה דבדיעבד, דמן המזרח יום הוא אף קדם שהאיר פני המזרח לכל דבר דין שעלה השחר, ומשני זה בשעת הדין מטר להתחלה חכה משעלה עמוד השחר, על-כל-פנים שלא בשעת הדחק מצד להוכיח מדברי הרמב"ם לענין תפלה דאף בדיעבד לא יצא משעלה עמוד השחר. אמנם ביותר מזה מצדו בספר אלהיו רבא ובספר מטה יהודה והג"א בספרו שנות אלהיו, כלם באחד הסכימו דעד שאיר המזרח אפילו בדיעבד אינו יוצא, משמע דבדין הוא בכלל לילה עד שהאיר המזרח, וכל הפוסקים שכתבו "משעלה עמוד השחר" באיזה ענין, הנינו האיר המזרח, וכן מה ששינוי במגלה כ"י "וכלן ששעור משעלה עמוד השחר כשר", הנינו האיר המזרח. גם מצאתי אחרים בספר מגן גבורים שפסקו להכריע בן הלכה כהאליה רבה, ולפלא שלא הזכיר שם הג"א כחב בן וחיבא על זה ראה מירושלמי, עין שם בשנות אלהיו, ונפקא מנה מזה לכמה הלכות שבמורה. וכן מה שכתב לקמן בסעיף ח דבשעת הדחק מטר להתחלה להתפלל משעלה עמוד השחר, הנינו גם כן כשהאיר פני המזרח⁽¹⁾. והמחבר סמך בזה אדלעיל ברש סימן דאחר שהאיר דוקא, דשעת הדחק להתחלה אינו קול משלא בשעת הדחק בדיעבד (ויסור בזה מה שכתב הפריימגרים מלעיל סימן נח סעיף ג ד). וכן לעיל בסימן נח סעיף ג וד לענין קריאת שמע, והיה גם כן דוקא אחר שהאיר המזרח. ועין לעיל בסימן נח בבאר הלכה שהבאתי ראה מדברי הרשב"א שגם הוא סובר בהאליה רבה והג"א ונפשוה"ה ה"ל. וילינא בדואי יש לחש לכל הני רבונא בכל דבר שמצותו פיוס, אם עשהו קדם שהאיר המזרח לחזר ולעשותו לאחר שהאיר. אמנם בתפלה אפשר דיש לחלק בזה, והוא, דשלא בשעת הדחק לכאורה יש להחמיר בזה אף בדיעבד. ובהפריימגרים ה"ל. וכן משמע מדברי החיים בענין הלכה כהפ"ח והאליה רבה דלא סגי כשהחריק השחר כנראה, אלא עד שאיר כל המזרח; אבל בשעת הדחק אם התפלל קדם שהאיר המזרח, אפשר דיש לסמך בזה בדיעבד על המגן אברהם ודברי ח"ד ודברי ח"ד, שלא לחזר ולהתפלל, משום חשש ברכה לבשלה, וצריך עיון, ולכתחלה בודאי יש לחזר בזה מאד אפילו בשעת הדחק. וכל זה הוא מתחת מצות קריאת שמע ותפלה; ובשעת שצריך להניח גם כן תפלין יש להמנין עוד מעט, והוא עד שצריך את חבורו ברחוק ד' אמות, ואם מניח מקום גיח בלא ברכה, וישנאני הזמן ומשמש וכו', וכו' בסימן ל סעיף א: * נצא. הנינו בדיעבד כמה שכתבתי במשנה ברורה. וכן דמתיקו ברכה אחרונה. ודברי ח"ד חולק על השלחן ערוך וסבירא לה דמשעלה הוא זמנה להתחלה, רק לזמין הוא קדם הנץ. ואמנם לפי מה שכתבנו למעלה קדם שהאיר לא יצא אף בדיעבד, אס"פ מוכח מפל הפוסקים דאף אחר שהאיר, להתחלה אין להתפלל. וזהו ענין בכלל עמוד השחר. גם אין נפקא מנה בכל זה לדינא לדין, ודבריו הוא רק לעקר מצות תפלה, אבל לפי מה שכל אחד משראל נוהג ונוהי להתחלה לסמוך אפלה לתפלה, אף כול להתחלה להתפלל חכה משאיר היום, הא צריך לקרות קריאת שמע וברכותיו, וברכותיו בענין דוקא עד שצריך את חבורו ברחוק ד' אמות וכו' בסימן נח; אך לאחר זמן מה אפשר דאין למחות ביד המנהיג להקל, עין בב"ח ונרישה מה שכתבו לדעת רבנו ירמיה, ועין לעיל בסימן נח בבאר הלכה; אף למצוה מן המוסר, לכלפי עצמא

באר היטב

(א) החמה. כתב רש"י: בימי הסליחות ראוי לזהר בזה שיהיו להקדים קדם הנץ החמה ואינו נכון עכ"ל. וכתב המ"א ואפשר שסמכו על שטרך צבור הוא שאלו לביתם ונקבעו שנית, ומ"מ יראה להתחלה שלא להשכים כ"כ: (ב) עה"ש.

הנינו האור הנוצץ בפאת המזרח קדם עלות השמש שער וחמש שעה. עמ"א מ"ש וכתב בספר אלהיו רבא דדוקא שהאיר פני כל המזרח, ולא סגי כשהחריק השחר כנראה, ולא סגי כשהחריק השחר קדם עלות השמש, אף ט' שעות הר' ג' שעות, ודע דהיום משערין שעות אלו לפי ענין היום והם נקראים שעות ומניית. אע"י דכתיבתי בס"א סי' ק ודע דהיום חצות הלילה חשבוני הלילה ליום שעות, שאני הכא דלגבי הקב"ה לילה פיוס יאיר, עמ"א סי' רלג ס"ק ד ועין סי' קכד ס"ב

משנה ברורה

א (א) עם הנץ⁽¹⁾. היא (א) השעה שהחמה מתחלת לזרח בקראשי החרים. (ב) וראוי ונכון לזהר בזה להתחלה אף בימי הסליחות. (ג) וכן בחורף כשמשמים ובאים לבית הכנסת בבקר השכם, ומתינו מלהתפלל עד הנץ, ויכלעיל בסימן נח סעיף א, עין שם. אף כשמשמים לצאת לדרך, (ד) וכתבתי גונא שאר דחק ואנס דמתר להקדים, דללקמן בסעיף ח, על-כל-פנים ימתינו מלכרך על התפלל עד שצריך את חבורו הנגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות⁽²⁾. דמקדם אסור לברך עליהן, ויכלעיל בסימן ל סעיף א, עין שם במשנה ברורה. כתב (ס) בפריימגרים בסימן תצד, דבחדג השבועות שגזעורין כל הלילה, מטר להתפלל קדם הנץ, דכשילכו לביתם בהשכמה, טרח הוא להתקבץ שנית, ומכל מקום יש לזהר שלא לקרות קריאת שמע כל-כך בהשכמה, דהנינו קדם שיראה את חבורו ברחוק ד' אמות ויכרינו, דזה אסור להתחלה⁽³⁾, ויכלעיל בסימן נח, עין שם: (ב) עמוד השחר. עמוד השחר הוא מה שמתחיל השחר (י) להכריע במקצתו מעט מעט⁽⁴⁾, ומשמע מדברי המחבר, דקדם "האיר" אף בדיעבד לא יצא, וכן הסכימו הרבה אחרונים, דלא כמגן אברהם, ועין בבאר הלכה: (ג) פני המזרח. (ו) ובענין שאיר פני כל המזרח, ולא סגי כמה שהחריק השחר כנראה בלכד. כתב בהדושי רבי עקיבא איגר, דאף שהנוכחים נראין עדין בקריע, מכל מקום יום הוא: (ד) נצא. בדיעבד, (ח) ואפילו שלא בשעת הדחק⁽⁵⁾, ובשעת הדחק, כגון כשמשכים לצאת לדרך וכתבתי גונא שאר דחק ואנס, אפילו להתחלה, ויכלעיל בסעיף ח, עין שם. ודע, דדברי השלחן ערוך אינם אמורים רק לענין חובת מצות תפלה בלכד דנצא בה אחר שהאיר המזרח, דבהו כבר הגיע זמנה, דנתקנה כנגד התמיד, וישחיתת התמיד היה חכה משאיר המזרח, אבל לענין קריאת שמע שקדם התפלה לא איני המחבר בסימן זה. ועין לעיל בסימן נח במשנה ברורה סעיף קטן יט, דלא יצא בזה ידי חובת קריאת שמע אף בדיעבד אם רגיל לעשות כן עד שצריך את חבורו הנגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות, (ט) וזה מאחר מזמן דהאיר המזרח; ובפרט כשרוצה אז להניח תפלין ולכרך עליהן, דבודאי אין לברך עד שיגיע הזמן דמשפיר ה"ל: (ה) היום. ואם היום אחר שמונה-עשרה שעות, הוי שש שעות על היום, וכשהיום אחר חמש שעות, הוי שלש שעות, (י) דלעולם משערין שעות אלו לפי ענין היום, והם נקראין שעות ומניית, שהיום מתחלק לשנים עשר חלקים⁽⁶⁾. וענין השליש הוא, שתפלת השחר הוא נגד קרבן תמיד, ולעולם לא אחרו אותו מלהקריב לאחר שלישי היום. (יא) וצריך לגמור⁽⁷⁾ התפלת שמונה-עשרה⁽⁸⁾ בתוך השליש היום⁽⁹⁾: (ו) או עבר, ורצה לומר, שבמזיד שקה את התפלה עד שעבר זמנה ואחר-כך התפלל,

שער הציון

(א) מלידי רבנו יונה והערוך: (ב) אלהי רבנו ונדר-הסמים: (ג) פריימגרים: (ד) תי-אדם: (ה) גם בנדר-הסמים, ומשמע מנדר-הסמים דזה מטר אף לאלה רבה שמתחיל בימי הסליחות, ומשמע אפשר משום שחיי געורים כל הלילה, טרח להם למתין: (ו) רבנו ירמיה: (ז) אלהי רבנו ונדר-הסמים: (ח) דברי-המודח ואלהי רבנו ונדר-הסמים: (ט) אחרונים: (י) כל הפוסקים: (יא) מגן אברהם:

הלכות תפלה סימן פט

238 פאר הגולה

שָׁכַר כְּתִפְלָה בְּזִמְנָה, שָׁכַר תְּפִלָּה מִיָּהּ אֵיכָּא: הֵגֵה (ז) *אֲחֵר חֲצוֹת אֲסוּר (ד) לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁחִירָת (כ"י) בִּשְׁמִי הַרְשִׁיבָא פֶּרֶק חֲמֵלַת הַשְּׁחִית. וְעַצֵּן לִקְמֹן רִישׁ סִימֵן קַח: ב' הִפִּינֵן שְׁהֵינֵע (ח) זִמָּן (ט) תְּפִלָּה אֲסוּר לְאָרֶם (ט) לְהִקְדִּים (י) לְפִתַּח חֲבֵרוֹ לְתֵן לוֹ (י) שְׁלוֹם, מִשּׁוּם (יא) יִדְשְׁמוּ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁלוֹם, אָבֵל מִתֵּר לֹאמַר לוֹ 'צִפְרָא דְּמָרִי טַב'. *וְאִפְלוּ זֶה אֵינוֹ מִתֵּר אֵלָּא (יב) בְּשִׁהְצֵרָה לְלֶכֶת לְרֵאוֹת אֵינָהּ (י) צִסָּק, אָבֵל אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֵלָּא לְהִקְבִּיל פָּנָיו קִדְּם תְּפִלָּה, אִפְלוּ זֶה הִלְשׁוֹן אֲסוּר, וְכֵן אֲסוּר לְכַרְעַ לוֹ בְּשִׁמְשׁוּכִים לְפִתְחוֹ. (יג) 'וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּכִרְיָעָה אֲסִירָה אִפְלוּ בְּלֹא מִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ. וְאִם הִתְחִיל לְבָרֵךְ הַבְּרִכוֹת, (אֲחֵרָרָף) (יז) אֵין (ח) לֵחֵשׁ כָּל-בָּרֵךְ. וְאִם אֵינוֹ מִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ אֵלָּא שְׁפָגַע בּוֹ בְּדִרְרָה, מִתֵּר לְתֵן לוֹ שְׁלוֹם. 'וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׁאִפְלוּ (טו) בְּמוֹצָא חֲבֵרוֹ בְּשׁוּק לֹא יֵאמַר לוֹ אֵלָּא 'צִפְרָא דְּמָרִי (ט) טַב', (טז) בְּדִי שִׁיתֵּן לֵב שֶׁהוּא אֲסוּר לְהִתְעַבֵּב בְּדִבְרִים אֲחֵרִים כָּלל עַד שִׁיתְפַּלֵּל: ג' אֲסוּר לוֹ (יז) לְהִתְעַסֵּק (יח) בְּצִרְכֵּיו אוֹ (יט) לִילֵךְ לְדִרְרָה (כ) עַד שִׁיתְפַּלֵּל תְּפִלָּה (י) וַיֵּן שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה (וישׁ מְקַלֵּין לֵאחֹר־ שְׁאִמְרוּ מִקְצַת בְּרִכּוֹת קִדְּם שְׁאִמְרוּ 'בְּרוּךְ שְׁאִמְרוּ,

באר היטב

דצריך לגמור התפלה קדם שליש היום: (ז) להתפלל. ונקיב' חולק ע"ז ומתר' להתפלל אחר תפלות עד שיגיע זמן מנחה גדולה ע"ש וכן פסק השו"ע למעשה, בק שמונה מנחה גדולה שהוא ו' שעות ומחצה ותפלל מנחה תחלה ואח"כ ישלים של תפלל מנחה שמים. ונקיב' אליהו רבה הקריע דעת הב"א ט"ו. מיהו אם עבר בכויד משוחים שעצרף ש"ס ממזרח, תהיהם מקצרב שבוקרם ממשום ירהצו ידיהם וירכיבו וכתב שבות צעק כ"א סימן קכב עליו דכל יד הוא מנחת סודיות אבל מדינא אין לטוס אפלו ככה"ג אסור, מכ"ב: (ח) הלשם. כל דאו מתר מזכר בשלשון משכים לתפוחו, ואל יתן לו לשם אצ"ט שרגיל לתן לו לשלשון. מ"א: (י) יתי'. (י"א)

משנה ברורה

אף-על-פירן נ'צא די חובת חפלה אף שהיתה שלא בזמנה. והוא הדין שלכתחלה אם לא התפלל מקדם, (י) צריך להתפלל אחר ארבע שעות עד חצות, רק שאין לו שכר בתפלה בזמנה. וטוב שיחפול אז בתורת נדבה, כי (יג) יש פוסקים שסוברים דבהזיד עד ארבע שעות שוב לא מצי להחפול כלל, על-יכן יתפלל ויתנה שאם מצד הדין הוא פטור הוא בתורת נדבה⁽¹¹⁾ [פמ"ג: (ז) ואחר חצות.

דלעיל קא' בין עבר במזיד או טעה בשוגג. ויש מקלין בהחצי' שעה
 וכן משמע מבאר הגר"א, דבאמה כבר הגיע זמן מנחה
 ועוד ועלכן אסרו חז"ל: על-כן כששגג או: אגס ולא התפלל קדם
 (ו) ויחפול מנחה, ואחר-כך שחרית בתורת השלמה, ולא להפך, וגם
 יאמר קח. אמנם בדיעבד אם התפלל שחרית בחצי שעה (זו¹²¹) שאחר
 רבי עקיבא איגר מה שכתב בשם הצ"ח בענין זה¹²⁴): **ב (ח) זמן**
הקדים וכו'. (טו) והוא הדין אם הולך בבית הנקנסת ממקום הקבוע
 ה אביו או רבו. ואם יש לחש לאיבת אביו אלא, אם יכול לתן לו שלום
 דא אלא גם באמירת שלום. דבלאו הכי מדינא מתר ויכולקמן. כן
 קדם שמכבד להקדוש-ברוך-הוא. ובלשון לעז' יש לעין. ומסתברא
 בשמו של הקדוש-ברוך-הוא [פמ"ג עיי"ש עורד]: **(יב) כשהצריך.**
 אב זה הולך לפתחו לומר לו "צפרא דמרי טב"¹²⁸, אבל לתן לו שלום
 ד "לראות איהו עסק". (יז) דוקא לראות, אבל להתעסק ממש אסור
 ודורות [ב"ח וע"ת]: **(יד) אין לחש.** פרוש, דאז מתר לקרע כשאין
 אפילו התחיל בברכות אסירי¹²⁹): **(טו) במוצא וכו'.** (יט) ולא יתן לו
 אף דמדינא מתר¹³⁰, מכל מקום (כ) נהגו קדמונינו להחמיר בזה מזה
 יכל זה לפתח לומר לחברו שלום, (כז) אבל כשחברו שואל בשלומו
 לפתחו של חברו שלא התפלל לתן לו שלום, אף-על-פי שיצטרך
 [של"ה וח"ש]. וכתב האליה רבה, דמכל מקום אין לעשות שום
 [בצרכיו]¹³⁴. ומי שיש לו עבדים עקרים או משרתים שצריך
 בקבכות ויקראו פרשה (אחת) [ראשונה] של שמע, ואחר-כך יכול
 : **(יט) לילך לדרכו.** ואפילו (כט) קדם מנחה ומצריב אם הגיע זמנם,
 ווא יתיה יכול גס-כן להתפלל עם הצבור בזמנו, אף-על-פי-כן אסור,

שער הציון

(יב) פרימגדים: (יג) ואב"ן ופרי חדש וכן מצד הגר"א בבאורי ע"ש: (יד) מגן אברהם ודרד"ה חיים ושא"י, דלא גז"ו דסוכו מגן הספה: (טו) פרי מגדים ודרד"ה חיים וכן מצד בעלת המיד: (טז) מגן אברהם ודרד"ה חיים: (יז) פרימגדים ודרד"ה חיים: (יח) להסמכויות ומגן אברהם ותג"א ושא"י: (יט) מגן אברהם: (כ) דרד"ה חיים: (כא) פרימגדים ודרד"ה חיים: (כב) דרד"ה חיים: (כג) מלילי בסמן סו במשנה בורה סע"ף חסד ד: (כד) שביתת עקב ומגדגבורים, דלא כדרכות טענות: (כה) כסף משנה בשם הר"מ ופרימגדים: (כו) דרד"ה חיים:

שערי תשובה

ק"ש ותפלה בטר תחלה היום ותחלה תפלה משא אדלגן, ע"ש: [י] י"ח. עב"ט. וצגן לקמן סי' רנא בשם ספר הדין לצגן צרכי שבת שאם לא יקרא אח"כ לקנות יקנה תחלה ואח"כ ותפלה, ואם תשוב מתפללים לא יפרש מהם, ואין לחיות להתחדש יותר מהם, כי כל מה שנקרא ע"ש בי"ב השבועה ופר"ח. ורא"ה כתב בדקאות זמן מנה מתחיל אחר תצות, א. ביל לפסח כש"ע: (ה) תפלה. הינו מעמוד השחר: (ו) שלום. מי שיש לו עבדים והברכות (קרא) פרשה א. של שמע ואח"כ ביל לעשות צרכיו, הל"ס ח"ב סימן ד. ופר. הקפיד ע"ש: (ז) עסק. ונאבן ביל הולך לפתח חבורו ולומר צערא וקרא טב, אצל כל אחד במשכנים לפתחו. ואכל כרע א. ונתת שלום אפלו תחולל הברכות אסור. ר"ח בית

פאור הלכה

אין להתפצל שמונה-עשרה קדם הנין: * ואחר חצות יכו'. וצין במשנה בירוש' לענין חצאי שעה שאחר חצות. ואחר חצאי שעה זו, לכלי עלמא שוב לא יתפצל תפלת שחרית. אפלו אם מה עלא התפצל עד עתה היה באנס. וכלי שפון במידי: שמונה-תפלת, ובוכותיו לבטלח לכתמה פוסקת; אלא יתפצל מנהלה מנחה ואחר-כך שמונה-עשרה בשביל שחרית לשלש; ויהא בשבטול התפלה מנה מחתלה באנס ולא במידי, ודולקמן בסימון קח. וקצת פתנה עד לזה שם בסערי ז: * וראשלו

הלכות תפלה סימן פט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

שאם מצד הדין הוא פטור הוא בתורת נדבכה⁽¹¹⁾.

(11) וגם מי שעומד זמן מועט לפני סוף 'ארבע שעות' ויודע שיעבור הזמן באמצע התפילה, יכול להתנות שתהיה לנרבה.

ובשבת ויום טוב, כיון שאין מתפללים בו בנדבה ואין מתנים על כך [בדלקמן סי' קז ס"ק ה], דעת הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל פ"ל הע' לה) שיתפלל בלי להתנות.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּחֻצֵי שְׁעָה זו⁽¹²⁾ שְׁאֵחָר חֲצוֹת יָצָא⁽¹³⁾ וכו', בְּשֵׁם הַצִּלְחָה בְּעֵנֶן זָה⁽¹⁴⁾.

(12) ולענין מי שהתפלל בחצי שעה זו תפילת מנחה, כתב לקמן (סי' רלג ס"ק ב) שיש אומרים שאפילו בדיעבד לא יצא ידי חובה, ויש אומרים שבדיעבד לא יתפלל שנית, ובשעה צ"ש (ס"ק ו) כתב שצ"ע למעשה. והשונה הלכות (שם ס"א) כתב שלא יחזור להתפלל. וראה עוד מה שכתבנו בסי' רלג שם.

(13) וכיון שנחלקו הפוסקים לגבי המתפלל בזמן זה אם יתפלל שנית. כתב הדרך החיים (ומן תפילה ס"ג, שהוא מקור דברי המשנ"ב) שבדיעבד יצא, וביאר השיח הלכה (אות ו) שהדרך החיים סובר שבדיעבד אפשר לסמוך על ה"ב"ח, הפרישה (אית ט) והט"ז (ס"ק א) שסוברים שאפשר להתפלל בחצי שעה זו.

(14) שכתב הצ"ח (ברכות כו, א ד"ה כולי יומא) שיתפלל בחצי שעה שלאחר חצות על תנאי שאם הוא זמן מנחה, תהיה התפילה למנחה, ואם לא תהיה לשחרית, ולאחר חצי שעה זו יתפלל שנית יתנה שאם התפילה הראשונה היתה למנחה תהיה זו תשלומין לשחרית, ואם התפילה הראשונה היתה לשחרית תהיה זו למנחה, וכעין זה כתב הביה"ל לקמן (סי' רלג ס"א ד"ה דהיינו).

[משנ"ב ס"ק ח]

הֵינּוּ מַעֲמֹדֵי הַשְּׁחָרָה⁽¹⁵⁾.

(15) ודוקא קודם תפילת שחרית אסור להקדים לשאול בשלום חבירו, אך קודם מנחה וערבית, כתב האורח נאמן (ס"ק ז) בשם השיטה מקובצת (ברכות יד, א) שמוותר.

[משנ"ב ס"ק י]

לְפֶתַח חֲבֵרוֹ⁽¹⁶⁾.

(16) ולומר שלום בטלפון, בספר אהלך באמיתך (להגר"ב שט"ן פ"ח ס"ב) כתב שאין דינו כמשכים לפתח חבירו, ולכן היקל לטלפן קודם התפילה לחבירו או לקרובו שיוצא לדרך, באופן שאם ימתין עד אחרי שיתפלל כבר יצא חבירו לדרך, וגם יברכו 'לך שלום', שאינו שמו של הקב"ה. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נח) שגם דרך הטלפון אסור, שגם זה נחשב כמשכים לפתחו.

[משנ"ב ס"ק יא]

דָּאָם אוֹמֵר הִרְחֹסִים יִרְחֹקֶךָ או "הַתַּעֲוִי יִתְנַגֵּד" וְכַדּוּמָה שְׂרִיז⁽¹⁷⁾.

(17) ולומר 'מזל טוב', כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' טו אות א) שאין דינו כאמירת שלום ומותר, ובפרט אם יש בזה משום דרכי שלום.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְאָגַב זֶה הוֹלֵךְ לְפֶתַח לֹמֵר לוֹ "צַפְנָא דְמָרִי טַב"⁽¹⁸⁾.

(18) ולכן ההולכים ללוות את החתן לבית הכנסת בשבת קודש בבוקר, כתב בספר חסד לאלפים (ס"ג) שיתכן שאסור להם לומר אפילו "צפרא דמרי טב".

[משנ"ב ס"ק יד]

אֶפְלוּ הַתַּחֲלִיל בְּבִרְכּוֹת אֶסּוּר⁽¹⁹⁾.

(19) והיינו עד לאחר תפילת שמונה עשרה, וכעין מה שכתב השו"ע להלן (ס"ג).

[משנ"ב ס"ק טז]

רוֹצֵה לִזְמַר, דָּאָךְ דְּמִדְּנָא מְפָרָשׁ⁽²⁰⁾ וכו', לְהַקְמִיר בְּזֶה מְזֶה הַשְּׁעָם⁽²¹⁾.

(20) שכשאומר בלשון שאינו מורגל לדבר בו, יתן על ליבו שלא להתעבב. ואם רגיל לומר 'גוט מארגען' [בוקר טוב - בלשון אשכנז], כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' פא-פב) שיאמר "בוקר טוב", וכן להיפך.

(21) וכן לענין המצוה לרוץ לבית הכנסת, כתב לקמן (סי' צ ס"ק מ) שכל שכן שיש להזיזו שלא לעמוד באמצע הדרך לשוחח עם חבירו בנוגע לחפצי עצמו, כי על ידי זה מצוי שבא אחרי 'ברכו' וקדושה.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְקִדְּשׁ אֹזֶר הַבֶּקֶר שְׂרִי לְעִשּׂוֹת מְלָאכָה⁽²²⁾ וכו', בְּחֻצֵי שְׁעָה שְׁסָמוּף לְאֹזֶר הַבֶּקֶר⁽²³⁾.

(22) וכשמתחיל קודם עלות השחר, מבואר לעיל (סי' ע ס"ק כג-כה) שיכול להמשיך עד הזמן שמשער שישפיק לקרוא קריאת שמע ולהתפלל בזמן, אך אם התחיל אחרי עלות השחר, יפסיק מיד ויקרא קריאת שמע, וכשיגמור מלאכתו יתפלל וגם יחזור לקרוא קריאת שמע, כדי לקרואה בברכותיה.

(23) כאן משמע שנקט לאסור גם בחצי השעה הסמוכה לאור הבוקר. אלא אם כן יאמר תחילה את הברכות. אמנם בביה"ל לעיל (סי' ע ס"ה ד"ה היה) נשאר בצ"ע אם לאסור מלאכה בחצי השעה שקודם עלות השחר, ולהלן (ס"ק לו) הביא את הדעות החלוקות בזה, אבל רק על מלאכות שדרך בני אדם להשכים לצורכן קודם עלות השחר, וסיים שעל כל פנים 'טוב' שיאמר תחילה את הברכות.

[משנ"ב ס"ק יח]

בְּצִיָּקוֹ⁽²⁴⁾.

(24) ולהזמין בעל מלאכה או נהג מונית שידוע שאינו מתפלל, כתב הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פס"ו הע' מג) שיתכן שמוותר, שכיון שממילא אינם עומדים להתפלל אין בזה משום "לפני עיור".

ומלאכות קלות כהכנסת כביסה ממוינת למכונה, או להוריד פח אשפה בדרכו לתפילה, דעת הגר"ש אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ו הע' לו) שמוותר.

וקניית מצרכי מזון לצורך קטנים הוצאות ללמודם, וזהו הנרש' אויערבך והגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה שם סי"ח) שמוותר.

[משנ"ב ס"ק יט]

אִם הִגִּיעַ זְמַנָּם, דִּינָם כְּמֹו קֶדֶם שְׁחִירִית⁽²⁵⁾.

(25) ובטעם האיסור לצאת לדרך קודם מנחה ומעריב, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' יח) שהוא לא משום שאסור לעשות צרכיו קודם התפילה, אלא משום שעל ידי כך לא יתפלל בשוב הדעת או לא יתפלל כלל, ולפי זה אם היא דרך קצרה או שיועד שיזכור אחר כך להתפלל בשוב הדעת, מותר. מאידך, דעת הנרש' אויערבך (שיח הלכה אות יז) שגם קודם מנחה ומעריב טעם האיסור הוא משום עשיית צרכיו, אך דוקא כשרוצה עתה להתפלל, אבל אם רוצה להתפלל אחר כך ובגוף מנחה קטנה, נחשב כלא הגיע זמנו, ומותר ללכת לדרכו ולהתעסק בצרכיו.

יום ג' ל' שבט תשע"ו

באר הגולה קכ

י שם י"ב טור בשם
אבי העזרי ושא
פוסקים ל הרמב"ם
פרק ה מהלכות
תפלה מ רמב"ם שם
לגרסת הבית יוסף

הלכות תפלה סימן פט

וטוב להתקיר בזה (תורת-הדשן סי' י"ח), (כא) *ולא לאכל ולא לשנות, אבל (כב) כמים (יא) [יא] מותר לשנות קדם תפלה, בין בחול ובין (יג) בשבת ויום-טוב, *וכן אכלים ומשקין לרפואה (יד) (כד) מותר: ד *להצמא (כה) והרעב הרי הם בכלל החולים; אם יש בו יכולת לבזבז דעתו ותפלה, ואם לאו, אם רצה אל ותפלה עד שיאכל (יד) (כו) וישתה: ה' מואם (כו) התחיל לאכל קדם עלות השחר

שערי תשובה

שהצבור עושים הקפ"ה חפץ בו כו' ע"ש בסדרה". ועין בפר"ח פאן דמית' דאיה מתא דאמרין ביו"ט מאחרין לבוא כו', וגם מדאמרין אסור לעשות חפצו, משמע חפצי שמים מותר: [יא] מותר. עכ"ט. וכתב בשו"ת חנוך-בית-יהודה דמשקה-שכר שקורין ביע"ר ודאי אסור ע"ש ועין אשל-אברהם בשם שבי"עקב שקטב דמי שעושה לרפואה מותר ע"ש, וכה"ג כתב בבב"ר דמ"ש על מהרח"ו שהנה אוכל באשמות מיני פרויקה י"ל שהנה חולה כו' ע"ש ובכח"ב בשם שו"ת בית-יהודה שמתר לשנות בוס וין ושמך מערכין לרפואה וכ"כ באגרת הרמ"ו שמתר לשנות קדם התפלה הנקטת ושקויים לרפואה ע"ש:

ואם אין השניא ממסתג לו מותר לילך לדרך, מ"א ע"ש ועין ט"ז: (יא) מותר. דלא שיקך בהו גאונה, ועם צוקע"ר אסור. ובמקום דצריך רפואה מותר לשנות מים וצוקע"ר קדם שיתפלה, הרב"ז ח"א סי' רלה. ולאיש נקן וחלש שאינו יכול לעמוד על נפשו עד עת יציאת הצבור מבכה"ג, בפרט בשבתות וי"ט שלפעמים מתעקבים עד חצות, יותר טוב להחמיר לו להתפלה בביתו בנחת ויקדש ויאכל מידי בצפקא ואח"כ ילך לבכה"ג ויכונן לבו עם הצבור בתפלה שחרית ותפלה אח"כ עמהם מוספין של יום, ולא שישתה הקאנו"ע או הגיקולאט"י בלא קבלת על מלכות שמים תחלה, כי ודאי ע"ז נאמר ואתי השלכת אחרי גוף, לקט-הקמח. אכל קאנו"ע, אבל קאנו"ע עם צוקע"ר או כל מיני פרויקה כדי שלא לשנות הקאנו"ע אלא ריקנא, אסור, ע"ש. ומהרח"ו ז"ל כתב דאפילו קם בחצות הלילה אסור למטעם מידי עד אחר התפלה כמ"ש בזה. ושמעתי שאחד מן הגדולים המיד שמת הקאנו"ע, דווקא מידי דמקרה דם אסור, ד"א-הר"ן: (יג) בשבת. ואחר תפלת מוסף אסור ביון שהגיע זמן קדוש, רש"י: (יג) מותר. אפילו דבר דשיקך בו גאונה, ביון שאינו עושה משום גאונה אלא לרפואה אע"פ שאינו חולה שרי, מ"א: (יד) וישתה. הא דאמר אם רצה משמע שאינו מחזיק, הטעם משום דעקשו בזמן הזה בלא"ה אין מכונים כל"כ, ומכל מקום אם רצה לאכל ולשנות קדם כדי שיקבן מותר, עמ"א:

באור הלכה

זה אינו מותר אלא כשהצורך וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו: רוצה לומר שהצורך ללכת וכו' אבל לתן לו שלום אף בכה"א גאונה אסור. ומשמע דבזמא בזה, ביון שצ"ל-כל-פנים הוא משכים לפתחו לזה, אבל אם הוא משכים לפתח חבירו לראות שם אינה עסק ואגב זה נותן לו גס-כן שלום, מותר, כן כתב הפרי-מגדים, אבל מדברי הפ"ח והגר"א משמע דאסור אף בכה"א גאונה: * ולא לאכל. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו: וגם הסמיכו דבריהם וכו'. ונפקא-מנה בזה הטעם השני לאסור אפילו אחר שקבל עליו מלכות שמים בקריאת שמע, כל זמן שלא התפלה תפלת י"ח, על-כן נראה לי דאפילו מי שמתחיל לאכל לרפואה קדם התפלה יקרא על-כל-פנים קריאת שמע קדם: * וכן אכלין ומשקין לרפואה. עין בפרי חדש ופרי-מגדים, דאפילו אם יכול לאכלם לאחר התפלה גס-כן מותר ביון שהוא מכונן לרפואה. כתב החי"א-דס: נראה לי דאפשר, הצריך לאכל מפני חלשת הלב מותר. כתבו האחרונים, דאיש חלש שאינו יכול להעמיד על נפשו עד עת שגומרים הצבור תפלתם בבית-הכנסת, טוב יותר להחמיר לו שיתפלה לעצמו בביתו בבקר ויאכל מעט, ואחר-כך ילך לבית-הכנסת לשמע קדוש וברכו ושאר דברי קדושה, משיאכל קדם התפלה וילך לבית-הכנסת להתפלה עם הצבור (בה"ט בשם לקט-הקמח, והוא פשוט מברכות כ"ז ע"ב בגמ' חלש ליבאי וכו', ע"ש): * הצמא והרעב.

צוקע"ר אין לך גאונה גדולה מזו קדם התפלה, רק אם נותן הצוקע"ר בתוך השי"א למתקן, דזהו אסור קדם התפלה, אבל אם לוקח מעט צוקע"ר בפיו בעת השתיה ובלתי זה אין יכול לשנות השי"א, אין זה בכלל גאונה. היוצא מדברינו, דבנתינת הצוקע"ר בתוך השי"א, או לאכל מעט מיני פרויקה בעת השתיה כדי שלא לשנות השי"א והקאפ"ע אלא ריקנא, אין שום צד להקל בזה קדם התפלה²⁹, אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה; ומכל מקום טוב שיאמר מתחלה על-כל-פנים פרויקה *שמע וישראל³⁰. כתב בספר פתח-תשובה החדש, דיש למנוע מלשנות השי"א בבקר קדם התפלה באסיפת חברים, עין שם טעמו; ומלבד זה רגיל להסתעף מזה אסור אחר, דהלא כתב הרשב"א והוא בבית-יוסף, דלכך אסור לו לאדם לעסוק בחפציו קדם שיתפלה, כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלה, וכן כתב בשלחן-ערוך סוף סעיף ב, שהוא אסור להתעבב בדברים אחרים כלל עד שיתפלה, והרגילין באסיפת חברים בעת שתית השי"א רגיל לפעמים על-ידי רבוי השיחה לעבר על-ידי זה גם זמן קריאת שמע ותפלה: (כג) בשבת. כלומר, דלא תימא דבשבת אסור בלאו הכי משום דאסור לטעם קדם קדוש, קא משמע לן דאינו אסור רק דוקא בשהגיע זמן קדוש, והקא ביון שלא התפלה לא הגיע צדין זמן קדוש³¹. ואחר תפלת מוסף אסור משום קדוש; וקדם מוסף, עין סימן רפו סעיף ג: (כד) מותר. אפילו אכלין ומשקין טובים (ל) דשיקך בהו גאונה, ביון שאינו עושה משום גאונה אלא לרפואה, אף-על-פי שאינו חולה גמור שרי³², וכל-שכן שמתר לשנות קדם התפלה הנקטת ושקויים לרפואה³³: ד (כה) והרעב. הרבה [לבוש]: (כו) וישתה. משמע שאינו מחזיק, מדקאמר אם רוצה, והטעם: משום דעקשו בזמן הזה בלאו הכי אין מכונים כל-כך. ומכל מקום אם רוצה לאכל ולשנות קדם כדי שיקבן, מותר, ועין באליה רבה: ה (כו) התחיל לאכל. אפילו (ל) היה בהתר, דהינו שהיה יותר מחצי שעה עד עלות השחר, דבתוך החצי שעה (לג) אסור להתחיל לאכל³⁴, וכמו שכתב הרמ"א בסימן תרנב לגבי לולב, והוא הדין לגבי קריאת שמע דאורייתא. ודוקא אם הוא אוכל יותר מפריצה, דהני

שער הציון

(כ) בית-יוסף, וכן משמע ממגן-אברהם לפי מה שבאר הפרי-מגדים וכן כתב בספר מאמר-מרדכי, ודלא כט"ז: (כא) ורמב"ם: (כט) שערי-תשובה: (ל) מגן-אברהם: (לג) וכן מוכח מט"ז לקמן בסימן תרנב ומפרי-מגדים בסימן זה, ובלאו הכי פשוט: (לג) דרך-הסנים והדושי ר' עקיבא איגר:

תרנב: 1 ספר. 2 בירה. 3 תה. 4 קפה.

